

LINNA ROHESTAMISKAVA KOOSTAMISE JUHIS

Käesolev juhiskiri on koostatud Euroopa Komisjoni poolt koostatud juhendi "*Urban Greening Plans. Guidance for cities to help prepare an Urban Greening Plan*" eelnõu alusel

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
LINNA ROHESTAMISKAVA EESMÄRK	3
LINNA ROHESTAMISKAVA STRUKTUUR	5
1. Visioon ja eesmärgid.....	5
2. Looduse ja elurikkuse hetkeolukorra analüüs	6
3. Mõõdikud ja täiendavad eesmärgid.....	7
4. Meetmed, nende eelisjärjestus ja teostamise ajakava.....	9
5. Kommunikatsioon, haridus ja üldsuse teadlikkuse suurendamine.....	11
6. Aruandlus ja tulemuslikkuse hindamine	12

SISSEJUHATUS

[Euroopa Liidu \(EL\) elurikkuse strateegia aastani 2030](#) on ambitsioonikas kava looduse kaitsmiseks ja ökosüsteemide seisundi halvenemise peatamiseks. Strateegia eesmärk on suunata Euroopa elurikkus 2030. aastaks taastumise teele ning see sisaldab konkreetseid meetmeid ja kohustusi, sealhulgas on seatud eesmärgid linna ökosüsteemide seisundi parandamisele.

Selleks et tuua loodus linna tagasi, soovib EL elurikkuse strateegia rohkem kui 20 000 elanikuga linnadel koostada linnakeskkonna säästlikumaks muutmise kavade, mis peavad hõlmama meetmeid elurikkuse ja ligipääsetavate linnametsade, parkide ja aedade, kogukonnaaedade, haljastatud katuste ja roheseinte, puisteede ja hekkide ning linnaniitude rajamiseks. Kavad peavad samuti aitama parandada rohealade vahelisi ühendusi, lõpetada pestitsiidide kasutamise ning piirata linnade haljasalade liigset niitmist ja muid elurikkust kahjustavaid tegevusi.

Arvestades Eesti linnade väiksust, on meil soovitatav linna rohestamiskava koostamine kas iseseisva dokumendina või nende põhimõtete integreerimine mõnda teise arengudokumenti sellistes linnades (kui asustusüksustes), kus on rohkem kui 10 000 elanikku ning linnades või kohalikes omavalitsustes, kus tuleb hakata täitma EL looduse taastamise määruse linnaökosüsteemi taastamise nõudeid.

LINNA ROHESTAMISKAVA EESMÄRK

Linna rohealad, alates parkidest ja aedadest kuni rohekatusteni parandavad inimeste füüsilist ja vaimset heaolu. Rohealad parandavad elukvaliteeti, vähendavad õhu-, vee-, pinnase- ja mürasaastet, kaitsevad üleujutuste, põudade ja kuumalainete eest ning tagavad linnaelanikele juurdepääsu loodusele.

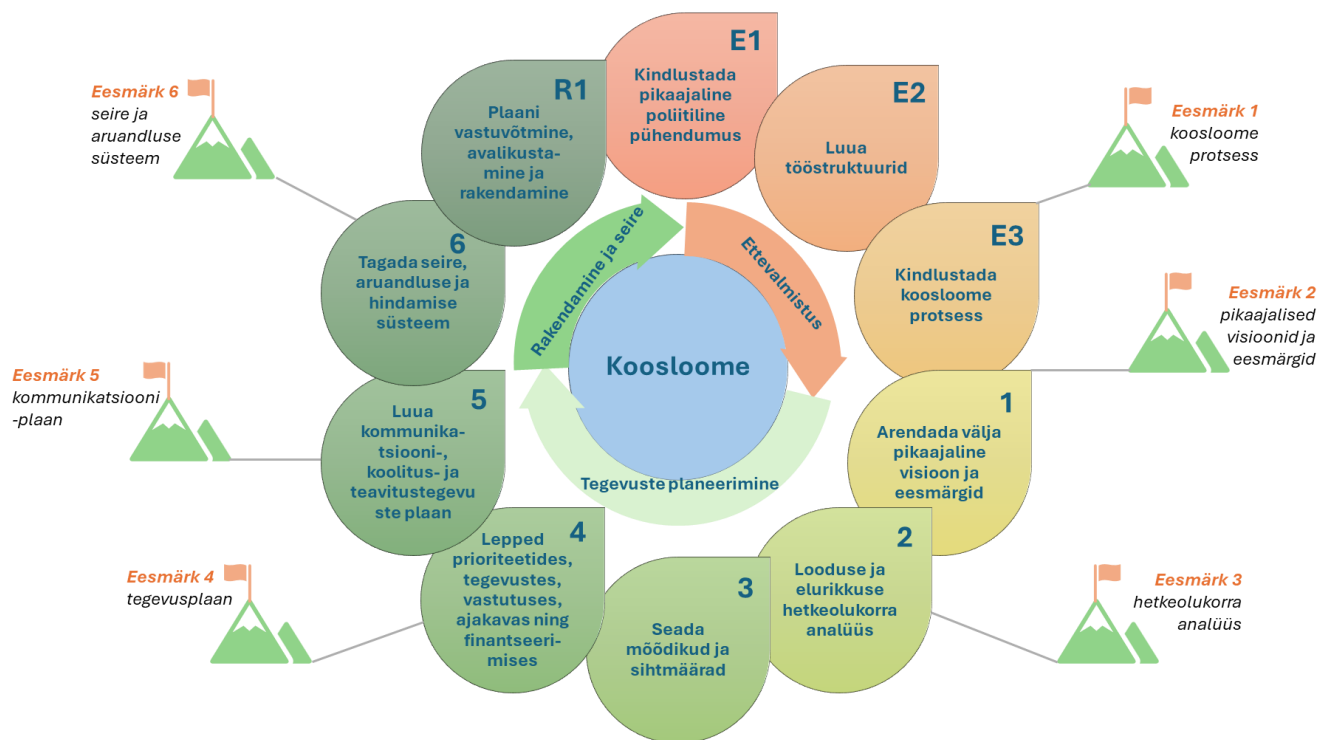
Linnastumine mõjutab elurikkust, muutes metsa ja teised looduslikud ning poollooduslikud alad linna- ja muuks tehismaastikuks. Tagajärjeks on negatiivne mõju elurikkusele, näiteks kaovad ja killustuvad elupaigad, kaetakse looduslik maapind, muutub, liigiline koosseis ning suureneb vee-, valgus- ja mürasaaste.

Linna roheruumi kvaliteedi ja kvantiteedi parandamine ei peata mitte ainult elurikkuse vähenemist, vaid tõhustab ka linnaökosüsteemide poolt pakutavaid olulisi hüvesid:

- Linna rohealadel on keskne roll kliimamuutustega kohanemisel, leevendades linna soojussaarte mõju ja kaitstes üleujutuste eest, vähendades samal ajal süsiniku sidumise kaudu kasvuhoonegaaside koguseid atmosfääris.
- Linna rohealad on esteetilised ning sotsiaalsel ja hariduslikul eesmärgil vaba aja veetmise kohad, kus on võimalus olla loodusega koos.
- Linna roheala aitab vähendada ja kõrvaldada saastet, filtreerides õhusakesi, puhastades vett ja vähendades müra. See parandab inimese tervist ja keskkonda.
- Teadlikult kavandatud kohalik/piirkondlik/riiklik rohevõrgustik tugevdab tehis-, looduslike ja poollooduslike alade ühendatust, sidudes näiteks metsad, põllumajandusmaastikud ja märgalad, toetades seega elurikkuse suurendamise eesmärke.

LINNA ROHESTAMISKAVA STRUKTUUR

Üldise ülevaate struktuurist annab joonis 1. Juhendis on detailselt kirjeldatud tegevused 1–6, kuna ettevalmistavate tegevuste E1-E3 ning rakendamise R1 praktika sõltub kohaliku omavalitsuse struktuurist. Siiski tuleks enne peatükkides 1–6 tegevustega alustamist läbi mõelda, kuidas on tagatud omavalitsuse pikaajaline plaan, milline saab olema tegevuste elluviimist planeeriv tuumikmeeskond ja kuidas saavad olema kaasatud kohaliku omavalitsuse struktuuriüksuste töötajad. Mõtestada tuleks ka kogukonna kaasamine. Pärast rohestamiskava koostamist peab olema tagatud kava vastuvõtmine, avalikustamine ja rakendamine. Täpsemalt saab vastavate tegevuste kohta lugeda EK avaldatud juhendis „Urban Greening Plans Guidance for cities to help prepare an Urban Greening Plan“.



Joonis 1 Rohestamiskava koostamise ja elluviimise etapid.

1. Visioon ja eesmärgid

Peatükis tuleb välja tuua 20 – 30 aasta visioon ning 10 – 15 aasta eesmärgid. Eesmärgid peavad vastama SMART kriteeriumitele ehk need peavad olema konkreetsed (*Specific*), mõõdetavad (*Measurable*), saavutatavad (*Achievable*), asjakohased (*Relevant*) ja tähtajalised (*Timely*). Lisaks peab kõigil eesmärkidel olema määratud konkreetne vastustav isik ja meeskond.

Visiooni ja eesmärkide sõnastamisel võib kasutada küsimusi:

- millised peavad linna rohealad välja nägema;
- millist tüüpi linnakeskkonna rohestamist tahame;
- milliseid ökosüsteemi hüvesid peavad linna rohealad pakkuma või milliseid esikohale seadma;
- milliste keskkonda mõjutavate teguritega peame tegelema või milliseid leevendama, et parandada ökosüsteemi seisundit ja suurendada elurikkust;
- kus me linnade rohestamise ja sellest saadava kasu osas olla tahame võrreldes praeguse hetkega.

2. Looduse ja elurikkuse hetkeolukorra analüüs

Põhikomponendid:

1. Maakasutus „Corine maakatte“ klassifikatsiooni või ETAK alusel.

Kaardistama peab vähemalt:

- rohealad, sh pargid, aiad, linnapuude võrastiku liitus, metsad, rohumaad ja niidud, põõsastikud;
 - tööstus-, kaubandus- ja transpordialad;
 - elamumaad;
 - põllumajandusmaa, sh hooldatavad pärandniidud.
2. Riiklikud ja kohalikud kaitsealad.
 3. Kaitstavad liigid (ja muud haruldased ja ohustatud liigid, kui nende kohta on infot).
 4. Ülevaade asjakohastest olemasolevatest poliitikameetmetest, strateegiatest ja kavadest kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasandil.
 5. Sotsiaalmajanduslikud tegurid (elanikkonna vanus, tervis ja sissetulek), üleujutusrisi, tuulekülma, lume ning jääte, soojuse, müra ja õhusaaste kaardistamine. Elanike juurdepääs kvaliteetsetele rohealadele.

3. Mõõdikud ja täiendavad eesmärgid

Lähtudes kokkulepitud visioonist ning looduse ja elurikkuse hetkeolukorra hindamisest, saab seada konkreetsed eesmärgid ja mõõdikud eesmärkide saavutamise mõõtmiseks.

Eesmärgid võivad olla mõõdetavad kvantitatiivselt või kvalitatiivselt vastavalt konkreetse mõõdiku lävendile. Nii lõplike kui ka vahe-eesmärkide seadmine võimaldab jälgida edusamme kava tegevustsükli lõpus. Eesmärgid võivad hõlmata ka sotsiaalmajanduslikke aspekte ning võivad olla seotud millegi vältimise, vähendamise või parandamisega.

Eesmärgid peavad olema kooskõlas loodust ja elurikkust käsitleva riikliku ja ELi keskkonnapoliitikaga. See tähendab linna rohestamiskava vastavusse viimist EL looduse taastamise määruse ([eelnõu](#)) eesmärkidega, mis käsitlevad linna ökosüsteeme, ning [roheliste linnade kokkuleppes looduse ja bioloogilise mitmekesisuse kohta sätestatud põhikriteeriumide mõõtmist ja seiret](#).

Mõõdikute kogum peab sisaldama vähemalt järgmist:

1. linna rohealade osakaal;
2. linnapuude võrastiku liitus;
3. riiklike ja kohalike kaitsealade osakaal.

Täiendavad eesmärgid:

- Eesmärgid seoses maakasutuse tasakaaluga (st roheline, pruuni, sinise, halli taristu tasakaal), mille eesmärk on suurendada rohelist/looduslikke alasid ja vähendada maapinna katmist, näiteks:
 - linnametsadele, rohumaadele eraldatud ala;
 - rohekatuste ja seinte pindala;
 - tehispindade laiendamise piiramine ja mahajäetud tööstusalade taasrohestamine;
 - linna haljasalade liigse niitmise ja teiste elurikkust kahjustavate tavade piiramine.
- Eesmärgid, haruldaste ja ohustatud liikide arvukuse ja elurikkust toetavate elupaikade kvaliteedi ja kvantiteedi suurendamiseks, näiteks:
 - täiendavate kaitsealade loomine, elupaikade taastamine;
 - elurikaste parkide ning aedade kogus ja kvaliteet;
 - puisteede pikkus/puude arv tänavatel, parkides;

- liikide arvu muutuse jälgimine linnapiirkondades ning meetmed nende seisundi parandamiseks;
- rohekoridoride või rohealade sidusus.
- Eesmärgid, avalikele linna rohealadele juurdepääsu parandamiseks.
- Eesmärgid olemasolevate ja uute invasiivsete võõrliikide arvu ja leviku vähendamiseks, näiteks:
 - invasiivsete võõrliikide kaardistamine ja tõrje;
 - kohalike liikide eelistamine linnahaljastuses;
 - roheliste linnapiirkondade majandamine (nt kompostimine või sellest tuleneva taimse materjali muul viisil kõrvaldamine) peab toimuma viisil, mis tagab liikide tahtmatu leviku vältimise.
- Eesmärgid seoses saaste vähendamisega linnas, näiteks:
 - pestitsiidide kasutamise lõpetamine linnakeskkonnas;
 - rohealadega külgnevate aladega seotud õhusaaste vähendamise meetmed;
 - mürasaaste vähendamise meetmed, eelkõige kaitsealadel ja looduslike aladel või elamurajoonides ning nende lähedal;
 - valgusreostuse vähendamise meetmed, eelkõige kaitsealadel ja looduslike aladel ning nende läheduses;
 - saastatud alade ja mahajäetud tööstusalade ümberkujundamine (eelistatavalt roheliseks taristuks).
- Meetmed, mis on seotud kliimamuutuste mõju leevendamise ja mõjuga kohanemisega, näiteks:
 - taimeseinad ja rohekatused, mis aitavad maandada kliimariske ja reguleerida mikokliimat;
 - puude istutamise programm, millega tagatakse, et istutatud puudel on suur lisaväärtus keskkonnale;
 - säästlike sadeveesüsteemide kasutamine;
 - looduslike üleujutuste vastased kaitsemeetmed.

„Ei kahjusta oluliselt“ põhimõte:

Eesmärkide seadmisel tuleb arvestada „*ei kahjusta oluliselt*“ ehk DNSH (inglise keeles *do no significant harm*) põhimõttega¹, mille kohaselt ei tohi kahjustada ühtegi kuuest keskkonnaeesmärgist: a) kliimamuutuste leevendamine, b) kliimamuutustega kohanemine, c) vee ja mereressursside kestlik kasutamine ja kaitse, d) üleminek ringmajandusele, e) saastuse vältimine ja tõrje, f) elurikkuse ja ökosüsteemide kaitse ja taastamine.

Tegevus kahjustab oluliselt kliimamuutuste leevendamist, kui see põhjustab **olulist** inimtekkelist **kasvuhoonegaaside heidet**. *Pole paika pandud, milline on oluline kasvuhoonegaaside heide. Kokkuleppeliselt võiks pidada oluliseks kasvuhoonegaaside heiteks 20 000 tonni aastas. Samas peaks arvestama ka tegevuse mahtu. Mõne väiksema mahuga tegevuse juures võib ka väiksem heite kogus olla liiga suur. Kliimaministeeriumi tellimusel on valminud ettevõtte kasvuhoonegaaside heite arvutusmudel: [Organisatsioonide KHG jalajälg / Kliimaministeerium](#).*

Tegevus kahjustab oluliselt kliimamuutustega kohanemist, kui see põhjustab **praeguse kliima ja eeldatava tulevase kliima kahjuliku mõju suurenemist** tegevusele endale või inimestele, loodusele või varadele. *Kliimamuutuste prognoosiga saab tutvuda kliimaministeeriumi kodulehel: [Kliimamuutuste olemus / Kliimaministeerium](#).*

Tegevus kahjustab oluliselt vee- ja mereressursside kestlikku kasutamist ja kaitset, kui **see kahjustab veekogude, sealhulgas pinna- ja põhjavee head seisundit** või head ökoloogilist potentsiaali, või mereala head keskkonnaseisundit.

Tegevus kahjustab oluliselt ringmajandust, sealhulgas jäätmetekke vältimist ja jäätmete ringlussevõttu, kui see ei taga **tõhusat materjalide või loodusvarade kasutamist** või **suurendab oluliselt jäätmete teket, põletamist või kõrvaldamist**, või kui jäätmete pikaajaline kõrvaldamine võib oluliselt ja pikaajaliselt kahjustada keskkonda. *Ringmajanduse edendamise võimaluste kohta saab lugeda kliimaministeeriumi kodulehelt: [Ringmajandus / Ringmajandus \(envir.ee\)](#).*

Tegevus kahjustab oluliselt saastuse vältimist ja tõrjet, kui see suurendab märkimisväärselt **saasteainete heidet õhku, vette või pinnasesse;**

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2020/852, millega kehtestatakse kestlike investeeringute hõlbustamise raamistik ja muudetakse määrust (EL) 2019/2088 (ELT L 198, 22.06.2020, lk 13–43), artiklis 17 nimetatud olulist kahju ja artiklis 9 sätestatud keskkonnaeesmärgid.

Tegevus kahjustab oluliselt elurikkuse ja ökosüsteemide kaitset ja taastamist, kui see kahjustab märkimisväärselt **ökosüsteemide head seisundit ja vastupidavust** või **kahjustab elupaikade ja liikide**, sealhulgas Euroopa Liidu tähtsusega liikide kaitsestaatust.

Kliimakindluse hindamine:

Tulenevalt EL struktuurivahendite kasutust reguleerivast ühissätete määrusest², on kohustuslik tagada kliimakindlus taristuinvesteeringutel, mille kestvus on vähemalt 5 aastat.

Kliimakindluse tagamine on protsess, mille eesmärk on vältida taristu kahjustumist võimalike pikaajaliste kliimamõjude tõttu, tagades samas, et esikohal oleks energiatõhususe järgimine ja et projektist tulenevate kasvuhoonegaaside heitkoguste tase on kooskõlas 2030. aastaks saavutatava kasvuhoonegaaside vähendamise eesmärgiga ning 2050. aastaks saavutatava kliimanetraalsuse eesmärgiga.

Taristu kliimakindluse hindamine hõlmab nii kliimamuutuste leevendamise kui ka kliimamuutustega kohanemise mõju analüüsimist. Euroopa Komisjoni kliimakindluse juhendis on taristu käsitus lai, hõlmates nii hooneid, võrgutaristut kui ka mitmesuguseid ehitatud süsteeme ja varasid. Taristuks loetakse nii uut taristut kui ka olemasoleva taristu uuendamist, ajakohastamist ja laiendamist.

Tuleb tähele panna, et ajavahemik, mille vältel taristut kliimamuutustele vastuvõtlikkust ja kliimariske hinnatakse ning hindamise aluseks valitud kliimaprojektsioon, peab vastama kavandatava objekti eeldatavale elueale. Euroopa standardites kasutatakse objekti eluea iseloomustamiseks mõistet arvutuslik tööiga. Taristu püsib tavaliselt kaua ja võib aastate vältel olla muutuvatele ilmaolude meelevallas, mistõttu on ilmastiku- ja kliimamõju taristule on üha kahjulikum ja sagedamini äärmuslik.

Kui taristu kavandamiseks on vaja koostada strateegiline planeerimisdokument (koos KSH-ga) ja/või taristu kavandamiseks tuleb viia läbi KMH, on mõistlik kliimakindluse hindamine nende menetlustega integreerida. Kui kavandatavale taristuprojektile kohandub kliimakindluse nõue, tuleb kliimakindluse

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060, 24. juuni 2021, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid, ELT L 317, 9.12.2019, lk. 1–16: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=CELEX:32021R1060>

hindamine ning kliimakindluse tagamise dokumentatsioon koostada ka olukorras, kui KSH ja/või KMH teostamine ei ole nõutud. Sellisel juhul viiakse kliimakindluse hindamine läbi eraldiseisva protsessina. Ülevaade projektitsükli juhtimisest ning keskkonna-alastest hindamistest (KSH/KMH) on toodud Euroopa Komisjoni kliimakindluse tehniliste suunistes.

4. Meetmed, nende eelisjärjestus ja teostamise ajakava

Siin tuuakse välja konkreetsed tegevused eesmärkide täitmiseks ja mõõdikute saavutamiseks. Tegevuste kirjeldus peab andma vastuse järgmistele küsimustele:

- kus ja millal see peab toimuma;
- milline on iga eesmärgi positiivne mõju ja milline on selle negatiivne mõju;
- kes vastutab eesmärgi täitmise eest.

Lisaks tuleb välja tuua ligikaudne eeldatav maksumus ja võimalikud rahastusallikad.

Tegevuskavas tuleb kindlaks määrata rakendusetapid ja määrata kindlaks tegevuste (1–3-aastane ajavahemik), eesmärkide (3–7-aastane ajavahemik) ja rakendamise eelisjärjestus.

5. Kaasamine, kommunikatsioon, haridus ja üldsuse teadlikkuse suurendamine

Ette tuleb näha tegevused kaasamiseks, kommunikatsiooniks, haridusprogrammideks, et tõsta üldsuse teadlikkust, mis aitab kaasa linna rohestamiskava rakendamist. Lisaks teavitamisele (aruanded, märgukirjad, reklaam) peab kommunikatsioon hõlmama ka käitumisharjumuste muutmise kampaaniaid, mis on seotud tervete, toimivate ökosüsteemide kasulikkuse ning looduse ja elurikkuse vähenemise. Hea tava on elanikkonna kaasamistegevused läbi mõtestada juba tegevuste eelplaneerimise etapis ning luua väljatöötatavad lahendused koosloomes huvigruppidega.

6. Aruandlus ja tulemuslikkuse hindamine

Planeerida tuleb kava täitmise vahehindamine ning lõpphindamine, mille alusel hinnatakse kava täitmise tulemuslikkust. Vahehindamise tulemusel võib selguda kava täiendamise vajadus, sealhulgas uute tegevustega.